

ПРИЛОГ ТЕОРИЈИ ПРИВРЕДНОГ РАСТА*

— Нормална (природна) стопа инвестиција и равнотежна
стопа привредног раста —

I

Са становишта остваривања и условљености, антиципирани привредни раст се најчешће разматра као функција инвестиција (IN) и других фактора (D): $PR = f(IN, D)$. У те факторе D. Војнић нпр. убраја: економски систем, односе производње, заинтересованост непосредних произвођача за производњу, друштвену организацију рада, ефикасност производног механизма итд.¹⁾ Ипак, инвестиције имају централно место. Оне се у овом случају јављају као непозната, док су познате величине: антиципативно утврђени привредни раст и одраније утврђени параметри ефикасности и други параметри.

Основна питања у вези инвестиција, која ће овде бити разматрана, тичу се њиховог износа и њихове стопе (или коефицијента) у односу на ангажована средства. Али пре њиховог разматрања, треба рећи на које инвестиције се то мисли. Реч је управо о нето производним инвестицијама. То јест, о инвестицијама којима се повећавају производни капацитети, односно ангажована средства у друштвеној производњи. То су започете инвестиције у извесном периоду, при чему се претпоставља да између њих и завршних инвестиција у том периоду постоји једнакост. Исто тако, претпоставља се да су оне једнаке оном делу новчане акумулације који је намењен повећању производних капацитета.

Износ инвестиција резултат је економске политике и активности привредних субјеката. Не би требало да представља непознаницу — бар у социјалистичком друштву, где се износ дохотка и пропорције његове расподеле планирају и без већих одступања могу остваривати. Тај износ може се утврдити решавањем функција привредног раста у којима се он јавља као непозната. На пример, следећих функција:²⁾

$$PR = \Delta DBP = IN \times U_{in}, te$$

$$PR = \Delta DBP = IN / K_m.$$

$$(Где је: U_{in} = \Delta DBP / IN; K_m = IN / \Delta DBP.)$$

* Овај рад у непосредној вези је са чланком аутора објављеном у претходном Зборнику (број XXVIII), са којим чини одређену целину.

¹⁾ Драгомир Војнић: Инвестиције и друштвена репродукција, Информатор, Загреб, 1977., стр. 33.

²⁾ Види о томе — Александер Бајт: Основе економске анализе и политике, Информатор, Загреб, 1979., стр. 308.

Одавде следи да је:

$$IN = \Delta DBP/U_{in}, \text{ односно}$$

$$IN = \Delta DBP \times K_m.$$

Или, ако се претпостави једнакост маргиналног и просечног капиталног коефицијента ($K_m = K_p$), те инвестиционог учинка и учинка укупно ангажованих средстава ($U_{in} = U_{as}$), да је:

$$IN = \Delta DBP/U_{as}, \text{ односно}$$

$$IN = \Delta DBP \times K_p.$$

Под истом претпоставком, стопа инвестиција (у односу на ангажована средства) једнака је стопи привредног раста ($INs = PRs$). То јест, коефицијент инвестиција (коефицијент промене ангажованих средстава) једнак је коефицијенту привредног раста. Исти закључак произилази и из анализе следећег обрасца стопе инвестиција:

$$(INs = K_e \times PRs).$$

Овде је: K_e — коефицијент промене (еластичности) инвестиција према промени друштвеног бруто производа, односно $K_e = INs/DBPs$. Код дугорочне стабилности капиталног коефицијента, која се може сматрати реалном претпоставком,³⁾ вредност K_e једнака је јединици. У том случају је стопа инвестиција једнака стопи привредног раста.

$$INs = PRs = DBPs.$$

Ако, по правилу, капитални коефицијент има тенденцију опадања, а инвестициони учинак тенденцију раста⁴⁾ — онда би требало да стопа инвестиција (тј. стопа повећања ангажованих средстава) буде нешто мања од стопе привредног раста. Таква (нижа) стопа инвестиција може се — у контексту коришћених примера (P-2 и P-3) и на основу у њима наведених коефицијената⁵⁾ — израчунати помоћу следећег обрасца:

$$(C+V)k = (C+V) P_k \times R_k \times I_k - V \times R_k \times I_k (P_k - Z_k).$$

Овај образац, под претпоставком да је $(C+V) = 1$, добија следећи нешто једноставнији облик:

$$(C+V) k = P_k \times R_k \times I_k - \frac{V}{(C+V)} R_k \times I_k (P_k - Z_k).$$

³⁾ „Емпиријски је утврђена задивљујућа дугорочна стабилност овог коефицијента (капиталног коефицијента — примедба В. С.). Неокласична теорија равнотежног привредног раста даје једно од могућих теоријских објашњења овог феномена.“

Економска енциклопедија I, Савремена администрација, Београд, 1984., стр. 1021.

⁴⁾ Због споријег раста зарада од продуктивности рада, како би се развој производних снага (у изразу раста продуктивности рада) искористио и за скраћивање радног времена.

⁵⁾ Види прилог аутора у Зборнику радова Правног факултета у Нишу XXVIII, стр. 113—124.

II

О нормалном привредном расту (и њему својственим инвестицијама), чији се коефицијент утврђује помоћу обрасца

$$PRk = Pk \times Rk \times Ik$$

— може се говорити у оним земљама, капиталистичким или социјалистичким, које су достигле значајан степен друштвено економског развоја. То јест, у којима нема незапослене и потенцијално незапослене радне снаге и у којима је остварена оптимална привредна структура. Међутим, он је ипак више карактеристичан за социјалистичке земље. Прво, зато што подразумева такав пораст ангажованих средстава који омогућава запошљавање укупне додајне радне снаге. И друго, зато што се пораст ових средстава може остварити са већом сигурношћу само у условима друштвене својине над средствима за производњу.

Мањи привредни раст од нормалног доводи до извесних негативних појава. Оне се уочавају приликом разматрања тзв. минималног привредног раста.

Са друге стране, већи привредни раст од нормалног захтева додајне инвестиције и додајну радну снагу. Ако се додајне инвестиције занемаре (ако оне нису ограничавајући фактор), проблем се своди на обезбеђивање додајне радне снаге.

Економски најразвијеније земље могу обезбеђивати додајну радну снагу из мање развијених земаља. У новије време, оне из тих земаља ангажују пре свега квалификоване и високо квалификоване раднике (а посебно оне најкреативније — научне раднике). Јер само употребом такве радне снаге стопе раста продуктивности рада у тим земљама неће се смањити. Напротив, доћи ће до њиховог повећања.

Додајна радна снага у економски најразвијенијим земљама може се у извесној мери обезбеђивати и изменом привредне структуре. Углавном, развијањем сегмената друштвене производње који захтевају мање радне снаге на рачун оних њених области у којима су потребе за радном снагом веће. Односно, препуштањем развоја таквих области производње мање развијеним земљама. Ова могућност обезбеђивања додајне радне снаге користи се упоредо са претходно наведеном. Том приликом, и она доприноси повећању продуктивности рада земаља које је користе.

Приликом разматрања нормалног привредног раста претпостављени су одређени услови, тј. незапосленост једнака нули и потпуно одсуство потенцијално незапослених. Међутим, ови услови скоро да нису забележени у досадашњем развоју по економској снази водећих земаља. Због тога се може рећи да потреба за додајном радном снагом у економски најразвијенијим земљама (и процеси њеног задовољавања о којима је било речи) — која се јавља када оне желе већи привредни раст од нормалног — није у противуречности са постојањем извесне незапослености у тим земљама. (Показује се да извесна незапосленост прати ове земље и у периодима када доживљавају експанзију привредног развоја, те да њено потпуније објашњење захтева додајна истраживања.)

Већи привредни раст од нормалног неопходан је у земљама где постоји изразита незапосленост радне снаге. Односно, где постоји потенцијална незапосленост, махом, услед тзв. аграрне пре-насељености. И у многим таквим земљама, евидентна је стопа привредног раста од преко пет, па и преко десет процената годишње. Тај њихов (енормни) привредни раст обично прати и појачани интензитет одређених проблема у вези са радном снагом, која се запошљава. То јест, проблема адекватног оспособљавања додајних радника за нове послове и радне задатке, као и развоја њихових радних навика и радничке свести. А посебно, проблема обезбеђивања способног руководећег кадра. Занемаривањем ових проблема долази до противуречности у друштвено економском развоју ових земаља (пре свега у њиховој економској политици и у привредној систему). Јавља се и доминација политике над економијом. Све то доводи временом до смањивања ефикасности њиховог привређивања и њиховог заостајања у развоју.

Свака земља има свој природни (нормални) привредни раст, који зависи од природног прираштаја њеног становништва и њене способности повећавања продуктивности рада. Такав (нормални) привредни раст може се утврдити и за свет у целини. Он треба да служи као једна од полазних основа политике привредног раста сваке земље појединачно. Конкретније, као једна од полазних основа утврђивања равнотежног привредног раста појединих земаља.

Објашњавањем неједнакости природног прираштаја становништва као природне појаве коју треба уважавати, занемарује се утицај раста становништва на природни (нормални) раст светске привреде. Остаје само други његов чинилац, тј. раст продуктивности рада. И управо мера тог њеног раста служи као један од елемената за утврђивање равнотежног привредног раста сваке земље појединачно. Други елементи су — мера природног прираштаја њеног становништва, те мера инфлације у њеној привреди.

Коефицијент повећања продуктивности рада у светској привреди (ϕ_{Pk}) може се утврдити нпр. на основу елемената за израчунавање коефицијената нормалног привредног раста појединих земаља, помоћу следећег обрасца:

$$\phi_{Pk} = \frac{Pk_1 \times Rk_1 \times Ik_1 + Pk_2 \times Rk_2 \times Ik_2 + \dots + Pk_n \times Rk_n \times Ik_n}{Rk_1 \times Ik_1 + Rk_2 \times Ik_2 + \dots + Rk_n \times Ik_n}, \text{ тј.}$$

$$\phi_{Pk} = \frac{\sum_{j=1}^n Pk_j \times Rk_j \times Ik_j}{\sum_{j=1}^n Rk_j \times Ik_j}$$

А коефицијент равнотежног привредног раста одређене земље ($RPRk$), слично као и коефицијент њеног нормалног привредног раста, тј. помоћу обрасца:

$$RPRk = \phi_{Pk} \times Rk \times Ik.$$

Однос нормалне и равнотежне стопе привредног раста једне земље показује квалитет њеног економског развоја. Другим речима,

показује да ли се њена економска развијеност у односу на економску развијеност целог света повећава, смањује или не мења. У њеном интересу је да се повећава. А она то може обезбедити само развијањем своје способности повећавања продуктивности рада. (Продуктивност рада се, како закључује R. Solow, само мањим делом повећава спонтано, повећањем самог капитала. Већим делом, она се повећава организованим напором субјективних снага у производњи.⁶⁾

Утицај природног прираштаја становништва на привредни раст не може се ипак занемаривати. Већина економиста сматра да се велики природни прираштај становништва негативно одражава на привредни раст. Због тога је, према њиховом мишљењу, неопходно спроводити одговарајућу демографску политику. Смањивање стопе природног прираштаја становништва доводи до тзв. старења становништва. Међутим, задржавањем извесне стопе природног прираштаја, старосна структура становништва се устаљује. Према томе, и стагнација становништва омогућава динамичан друштвено економски развој.

Са друге стране, природни прираштај становништва јесте и политичко питање. Као такво, оно не би требало да буде само ствар појединих земаља, него и ствар најшире међународне заједнице.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Александер Бајт: Основе економске анализе и политике, Информатор, Загреб, 1979.
2. Никола Чобељић: Привреда Југославије — раст, структура и функционисање, Савремена администрација и ИЕИ, Београд, 1972.
3. Економска енциклопедија I—II, Савремена администрација, Београд, 1984.
4. Бранко Хорват: Радна теорија цијена и неки други неријешени проблеми економске теорије, Рад, Београд, 1987.
5. Конзорцијум економских института за макропројект „Привредни систем СФРЈ“: Привредни систем СФР Југославије — сводни прикази истраживања, Информатор, Загреб, 1978.
6. Карл Маркс: Капитал I—III, Просвета, Београд, 1977.
7. Др Властимир Милошевић: Економски принципи и резултати репродукције организација удруженог рада, Савремена администрација, Београд, 1975.
8. Др Јован Петровић: Политичка економија, Просвета, Ниш, 1987.
9. Паул А. Самуелсон: Економија, Савремена администрација, Београд, 1969.
10. Др Драгољуб Стојиљковић: Основне карактеристике инвестиционе тражње, ИДН, Београд 1971.
11. Драгомир Војнић: Инвестиције и друштвена репродукција, Информатор, Загреб, 1977.

⁶⁾ Види о томе — Паул А. Самуелсон: Економија, Савремена администрација, Београд, 1969., стр. 782.

Dr VLADIMIR SERJEVIC
maître de conférence

CONTRIBUTION A LA THEORIE DE LA CROISSANCE ECONOMIQUE

— Taux normal (naturel) des investissements et taux d'équilibre de la croissance économique —

Résumé

Ce travail est en liaison directe avec l'article du même auteur publié dans le Recueil précédent et avec lequel il fait un ensemble déterminé.

Avant tout, il définit le taux normal (naturel) d'investissement et le taux d'équilibre de la croissance économique. Ce premier assure la croissance économique normale et l'autre une telle croissance économique avec laquelle on retient la place occupée sur l'échelle des pays d'après le degré de leur développement.